

5-10-2019

SOME SIMILARITIES AND DIVERGENCES IN PERSONIFICATION OF EDGED OBJECTS IN ENGLISH AND UZBEK FOLKLORE.

Nozima Djurabaevna Djumaeva
teacher Bukhara State University

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Djumaeva, Nozima Djurabaevna (2019) "SOME SIMILARITIES AND DIVERGENCES IN PERSONIFICATION OF EDGED OBJECTS IN ENGLISH AND UZBEK FOLKLORE.," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 5 , Article 45.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss5/45>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

**SOME SIMILARITIES AND DIVERGENCES IN PERSONIFICATION OF EDGED
OBJECTS IN ENGLISH AND UZBEK FOLKLORE.**

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ФОЛКЛОРИДА ТИҒЛИ ПРЕДМЕТЛАРНИНГ ОБРАЗЛАНТИРИЛИШИДА МУШТАРАК ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАР

Джумаева Нозима Джурабаевна, ўқитувчи
Бухоро давлат университети

Аннотация: Ушбу мақолада инглиз ва ўзбек халқ афсона ва сеҳрли эртаклари сюжети таркибида учрайдиган ғаройиб, тилсим хусусиятли предметларнинг образлантирилишидаги айрим муштарак ва фарқли жиҳатлар ёритилган.

Калит сўзлар: фолклор, сеҳрли эртак, афсона, сеҳрли предмет, сеҳрли пичоқ, сеҳрли қилич, анимизм, сеҳрли мотивлар.

ОБЩИЕ И ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ В ОЛИЦЕТВОРЕНИИ ОСТРОКОНЕЧНЫХ ПРЕДМЕТОВ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ФОЛЬКЛОРЕ

Джумаева Нозима Джурабаевна, преподаватель
Бухарский Государственный Университет

Аннотация: В этой статье раскрываются некоторые сходства и различия волшебных остроконечных предметов в английских и узбекских народных сказках и легендах.

Ключевые слова: фольклор, волшебная сказка, легенда, волшебный предмет, волшебный нож, волшебный меч, анимизм, волшебные мотивы.

SOME SIMILARITIES AND DIVERGENCES IN PERSONIFICATION OF EDGED OBJECTS IN ENGLISH AND UZBEK FOLKLORE.

Djumaeva Nozima Djurabaevna, teacher
Bukhara State University

Abstract: This article discusses similarities and differences in personification of edged objects in English and Uzbek folklore.

Key words: folklore, fairy tale, legend, magical object, magic knife, magic sword, animism, magical motives.

Кириш. Асрлар оша ривожланиб келаётган анъаналар, удумлар, урф-одатлар ва қарашлар ҳар бир халқ фолклорида ўзига хос тарзда акс эттирилгани кузатилади. Жумладан, сеҳрли эртак ва афсоналарда ҳам ҳар бир халқнинг тарихи, маданияти, турмуш тарзи, маросимлари ва эътиқодий қарашлари намоён бўлади. Шуниси билан улар ўша халқнинг ментал хусусиятларини ўрганишда муҳим манба вазифасини ўтай олади.

Инглиз ва ўзбек халқи бир-бирдан узоқда яшаса-да, уларнинг фолклорида айрим ўхшаш жанрлар, образ ва мотивлар борлиги кишини ҳайратга солади. Бу жиҳатдан инглиз ҳамда ўзбек халқ афсона ва сеҳрли эртаклари сюжети таркибида учрайдиган ғаройиб, тилсимли предметлар орасидаги айрим ўхшашликлар

хусусида тўхталиш мумкин. Маълумки, афсона ва сеҳрли эртақлар сюжетида гаройиб буюмлар алоҳида ўрин тутди ва муайян бадий вазифаларда талқин қилинади. Бу ҳақда ўзбек фолклоршунослигида М.Афзалов, Ғ.Жалолов, К.Имомов, Х.Егамов, М.Жўраев, Ж.Юсупов, Ш.Шомусаров, Н. Дўстхўжаева, З.Расуловлар мулоҳаза юритишган[1].

Ушбу мақолада фақатгина инглиз ҳамда ўзбек халқ афсона ва сеҳрли эртақларида учрайдиган баъзи сеҳрли тўғли предметлар талқинидаги ўхшашликлар ва фарқли жиҳатларга эътибор қаратилди, холос. Ҳолбуки, бундай муштараклик ва фарқлиликини бошқа сеҳрли предметлар образлантирилиши мисолида ҳам кузатиш мумкин. Инглиз фолклорида сеҳрли хусусиятларга эга қурооллар образи алоҳида эътиборни тортади. Улардан энг машҳури бу – сеҳрли қилич. Тўғри, у қиличдан фойдаланган ҳар бир халқнинг фолклорида учрайди. Шундай бўлса-да, қиёсланаётган халқлар фолклорида сеҳрли қилич образининг қадимги анимистик, магик ва фетишистик қарашлар асосида бир эмас, бир неча бадий вазифаларда талқин этилгани кўзга ташланадики, шуниси билан улар бошқалардан фарқ қилиб туради. Айтайлик, инглиз фолклорида шоҳ Артур ҳақида яратилган афсона ва эртақларнинг сюжетида жанг манзаралари кенг ўрин тутганлиги боис уларда ўша давр учун асосий жанг қуроолларидан ҳисобланган қилич образи марказий ўрин эгаллайди.

Артурни эпик тимсол даражасида тасвирлаш учун, унинг хусусиятларини бўрттириш мақсадида унга тегишли қилич – жанг қуроли сеҳрли сифатида акс этирилади. Артурнинг қиличи тошга суқилган бўлиб, уни фақат Артургина тошдан суғуриб ола билади. Бу билан жанг қуроли руҳан ўз эгасининг руҳи билан боғлиқ бўлиши тўғрисидаги қадимий анимистик қарашларга ишора сезилади. Бундай қараш излари ўзбек халқининг “Қиличботир”, “Қиличқора” сингари сеҳрли-фантастик эртақлари, “Алпомиш” достони сюжетида ҳам мужассамдир.

Ўзбек қаҳрамонлик эпосининг энг қадимий ва мукамал намунаси бўлмиш “Алпомиш” достонида бош қаҳрамон Ҳакимбек бобоси Алпинбийдан қолган ўн тўрт ботмонли ёй ёрдамида Алпомиш номини олади. Бу ёйни фақат Алпомишгина кўтара оларди.

Артурнинг ўзига тегишли қилични тошдан суғуриб олиши ёки Алпомишнинг бобосидан қолган ва ҳар ким кўтара олмайдиган ўн тўрт ботмонли парли ёйни ердан даст кўтариши, шунингдек, Гомернинг “Одиссея” достонида ҳам Одиссейнинг ҳеч ким кўлига олиш учун кучи етмаган ёйни кўтариши каби эпик сюжетлар замида қадимги инсонларнинг жанг қуроолларининг ҳақиқий эгаси бўлиши, уларнинг руҳи бир-бирига боғлиқ бўлиши ҳақидаги қарашлар ўз аксини топган.

Артурнинг қиличи тасвирланган айрим афсона вариантларида бу қиличнинг синиши ва Артур “Lady of the Lake ”дан янги Эскалибур (Excalibur) қиличини олиши айтилади. Баъзан яна Эскалибур – бу ўша тошдаги қилич деб ҳам таъкидланади. Қилич ва унинг қини ўз эгасини ҳамини жисмоний зарардан ҳимоя қилгани тасвирланади.

Артур афсоналарининг баъзи вариантларига қараганда, Артурга тегишли бешта сеҳрли қурол бўлгани ва таъкидланади. Булар:

- 1) Excalibur – Қирол Артурнинг сеҳрли жанг қиличи;
- 2) Clarent – Қирол Артурнинг тинчлик қиличи (у “the Coward’s Blade” деб ҳам номланади. Бу қилични кейинчалик Мордред ўғирлайди ва шу билан Артурни ўлдиради);
- 3) Carnwennan – Қирол Артурнинг ханжари;
- 4) Rhongomiant – Қирол Артурнинг найзаси;
- 5) Caliburn – Артур тошдан тортиб олган қилич.

Инглиз фолклорининг яна бир нодир дурдоналаридан бири бўлган “Beowulf” эпосида ҳам сеҳрли қилич образи учрайди. Бу қилич “Hrunting” деб номланади. Бу қилич ёрдамида Беовулф Гренделнинг онаси билан курашади ва уни қилич ёрдамида енгади. Инглиз халқ эртакларидан бўлмиш “Molly Whurpie” эртагида ҳам сеҳрли қилич образи учрайди ва у девга тегишли бўлиб, девнинг бор куч-қудрати шу қиличда мужассамлашган бўлади. Дев қиличдан айрилса, куч-қудрат ҳам уни тарк қилади. Бу мотив бевосита ўзбек халқининг “Қиличқора” ва “Қиличботир” эртакларида қаҳрамоннинг жони унинг қиличи билан боғлиқлиги мотивига ўхшашлиги билан эътиборни тортади.

“The king said: “Well, Molly you are a clever girl, and you have managed well ,but if you would manage better and go back and steal the giant’s sword that hangs on the back of his bed , I would give your eldest sister my eldest son to marry”[2]. Агар Молли қилични девдан тортиб олса қирол унинг опасини ўз ўғлига никоҳлаб беришни ваъда қилади. Molly Whurpie девдан қилични тортиб олишга муяссар бўлади.

Яна бир инглиз халқ эртаги бўлган “Jack the giant killer” эртагида ҳам сеҳрли қилич образи учрайди. Унинг қўмагида Жек икки бошли девлар билан жанг қилиб, уларни шу қилич билан енгилган муваффақ бўлади. Эртақда бу қиличга “sword of sharpness”, яъни “ўткирлик қиличи” дея таъриф келтирилган. Бу қилич ўткирликда тенги йўқ бўлиб ҳар қандай душманни енган. Мазкур фикр қуйидаги мисолда ўз тасдиғини топади.

“Jack at length got a cart – rope and cast it over the two heads of the giant, and drew him ashore by a team of horses, and then cut off both his heads with his sword of sharpness and sent him to King Arthur”[3]. Бу қилич ёрдамида эртақ қаҳрамони икки бошли девни енгилди, уни қирол Артурга юборади.

“Childe Rowland” эртагида ҳам қилич ғаройиб предмет сифатида гавдалантирилган бўлиб, Childe Rowland нинг отасидан ёдгорлик ҳисобланади. Бу қиличнинг сеҳрли хусусияти шундаки , у ўз эгасини доим ғалабага олиб боради ва уни қўлига олиб курашган киши ҳеч қачон енгилмайди. “But he begged, and he begged, till at last the good queen let him go, and gave him his father’s good brand that never struck in vain. And as she girt it round his waist, she said the spell that would give it victory”[4].

He fought with the King of Elfland with the help of this brand. “... and rushed to meet him with his good brand that never yet did fail. They fought, and they fought and

they fought, till Childe Rowland beat the King of Elfland down on to his knees, and caused him to yield and beg for mercy”[5].

Мисолдан кўринадикки, бу сеҳрли қилич ёрдамида Childe Rowland Элфланд қироли билан курашади ва уни енгиб, синглисини қутқаради.

Инглиз халқ эртақларида учрайдиган сеҳрли тигли предметлардан яна бири сеҳрли пичоқ бўлиб ҳисобланади. “Red Ettin” номли инглиз халқ эртагидаги сеҳрли пичоқ ўз эгасининг аҳволидан дарак етказа олиш хусусияти билан ажралиб туради. Унинг кўринишига қараб, узоқдаги эгасининг ҳол-аҳволидан оиласи воқиф бўлиб туришади. Қуйидаги мисолда буни кўриш мумкин. “Then he took his brother aside, and gave him a knife to keep till he should come back, desiring him to look at it every morning, and as long as it continued to be clear, then he might be sure that the owner of it was well, but if it grew dim and rusty, then for certain some ill had befallen him”[6].

Демак, пичоқнинг кўриниши яхши бўлса, унинг эгаси аҳволи ҳам яхши ҳисобланади. Аксинча, пичоқ эгасининг бошига кулфат тушган бўлса ёки у бетобланиб қолса, пичоқнинг кўриниши ўзгаради ва занглай бошлайди. Эртақ бош қаҳрамони мана шу пичоқнинг ҳолатига қараб ўз акасининг аҳволидан хабардор бўлади.

Ўзбек фольклорига ҳам пичоқ, ханжар, қилич, шамшир, ўқ-ёй, қайчи, болта сингари ғаройиб хусусиятли тигли предметлар образи ўзига хос ўрин тутади. Айтайлик, “Қилич ботир” ва “Қиличқора” эртақларининг ҳар иккаласида бош қаҳрамонларнинг жони уларга тегишли қиличда бўлиши, душман шу қилични қўлга киритиш орқали уларни енгишга ҳаракат қилиши ҳикоя қилинади. Айнан мана шу мотивни инглиз халқ эртаги Molly Whurrie да кўриш мумкин. Бундан ташқари ўзбек халқ эртақларидан “Олов полвон” ва “Заҳарли қилич” эртақларида ҳам қилич предметининг образлантирилиши кузатилади. “Олов полвон” эртагида қаҳрамоннинг хоҳиши билан қинидан суғурилган қилич қирқ газ чўзилиб, ўз-ўзидан ҳаракатга келиб, рақиб кучлар бошини танасидан жудо қилади. “Заҳарли қилич” эртагида эса қилич кўз очиб юмгунча қирқ газ узайиб, душманни қулатади ва домига тортади. Бу эртақлардаги сеҳрли қиличнинг хусусиятлари инглиз халқ эртақлари билан қиёслаганда фарқланади.

Сеҳрли пичоқ образи қатнашган эртақларда унинг отадан кенжа ўғилга мерос қолдирилганлигига алоҳида урғу берилади. Қаҳрамон унга сеҳрли сўзлар билан мурожаат қилса, у инсон қиёфасида намоён бўлиб, кўз очиб юмгунча, ҳар қандай мушкул топшириқни бир зумда адо этади. Масалан, “Ерназар ва Кимоназар” эртагида пичоқдан “мени ким қўлига олса, ўшанинг қулиман”, – деган садо чиқади ва у бир зумда қаҳрамоннинг истагини бажо келтиради. Бу мотив “Мулла панқуш” эртагида ҳам учрайди. “Childe Rowland” эртагида эса қиличнинг отадан мерос бўлиб қолишини кўрдик. Предметлар фарқ қилса ҳам, мотивлар бир- бирига жуда яқин.

Ўзбек халқ эртақларида учрайдиган яна бир сеҳрли тигли предмет қайчи бўлиб ҳисобланади. “Бойвачча ва пари” эртагида қайчи ялмоғиз кампирга тегишли

нарсга бўлиб, ойна, тароқ каби сеҳрли буюмлар билан бирга қахрамон қиёфасини идеаллаштиришга хизмат кўрсатади.

Хулоса қилиб айтганда, қадимги инсонларнинг тигли буюмларга нисбатан эътиқодий қарашлари ва анимизм белгилари сеҳрли халқ эртакларида ғаройиб предметлар асосида сақланиб қолган. Ғаройиб қурооллар афсона ва эртаклардаги воқеалар тафсилотига сирлилик бағишлаб, уларнинг бадиий таъсирчанлигини оширади. Шу билан бирга, улардаги сюжет воқеаларининг ривожланиб боришига туртки бўлади ва қахрамонлар характерини очиб беришга ёрдам кўрсатади.

References:

1. Afzalov M. O'zbek xalq ertaklari haqida. – Toshkent: Fan, 1964.
2. Jalolov G'. O'zbek xalq ertaklari poetikasi. – Toshkent: Fan, 1976;
3. Imomov K. Ertaklarda tilsim // O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 1977. – 6-son. – B.46-49; O'zbek xalq nasri poetikasi. – Toshkent: Fan, 2008;
4. Egamov X. Sovet Sharqi turkiy xalqlari ertakchilik an'analari aloqalari tarixidan ocherklar. – Toshkent: O'qituvchi, 1980;
5. Yusupov J. Xorazm ertaklari poetikasi. – Urganch, 2005;
6. Shomusarov Sh. Arab va o'zbek folklori tarixiy-qiyosiy tahlili. Filol. fanlari dokt. diss. avtoref. – Toshkent, 1997. – B.42;
7. Do'sto'jaeva N. O'zbek sehrli ertaklarining strukturual tahlili: Filol. fanlari nomz. diss. avtoref. – Toshkent, 1999;
8. Jo'raev M., Rasulova Z. Mif, marosim va ertak. – T.: Mumtoz so'z, 2014.
9. Jacobs J. English fairy tales p. Pennsylvania State University, 2005. –P.95
10. Jacobs J. English fairy tales. Pennsylvania State University, 2005. –P.84
11. Jacobs J. English fairy tales. Pennsylvania State University, 2005.- P.91
12. Jacobs J.English fairy tales. Pennsylvania State University, 2005.- P.94.
13. Jacobs J. English fairy tales. Pennsylvania State University, 2005. - P.98.
14. O'zbek xalq ertaklari. 3 jildlik. 1-jild. – T.: O'qituvchi, 2007.
15. English folk tales. – M.: Iris Press, 2002.
16. Internet. www.wikipedia.com.